

Poticanje ranog razvoja govora kod djece jasličke dobi

Jerković, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:361102>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA JERKOVIĆ

POTICANJE RANOG RAZVOJA GOVORA KOD DJECE JASLIČKE DOBI

Završni rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA JERKOVIĆ

POTICANJE RANOG RAZVOJA GOVORA KOD DJECE JASLIČKE DOBI

Završni rad

JMBAG: 0303089057, redoviti student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Metodika rada u jaslicama u integriranom kurikulumu

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Pedagogija ranog i predškolskog odgoja

Mentor: doc. dr. sc. Sandra Kadum

Pula, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DJETETOVO OKRUŽENJE.....	2
3. KOMUNIKACIJA, JEZIK I GOVOR	3
3.1. Usvajanje govora.....	3
4. RANI RAZVOJ GOVORA.....	5
5. KOMUNIKACIJA S DJETETOM	7
6. RAZVOJ GOVORA UZ <i>BABY SIGNS</i>	9
6.1. Baby signs.....	9
7. POTICANJE RAZVOJA GOVORA.....	10
7.1. Artikulacijska gimnastika	10
7.2. Govorne igre.....	15
7.3. Automatizacija i diferencijacija izgovora glasova.....	19
7.4. Slikovnice i bajke.....	21
8. UTJECAJ MEDIJA	22
9. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU GOVORA	24
10. ZAKLJUČAK.....	25
11. LITERATURA	26
12. SAŽETAK	30
13. SUMMARY	31

1. UVOD

Govor je osnovno sredstvo međusobne komunikacije koju koristimo svakodnevno. Djeca od najranije dobi uče govoriti na način da slušaju druge i pokušavaju ih oponašati. Govor je aktivnost koja se pojavljuje među ljudskim bićima i služi nam za prenošenje određenih poruka, želja, misli, znanja i ostalog (Starč i sur., 2004). Svaka riječ ima određeno značenje koje mi, ljudi, povezujemo sa simbolima.

Kod djece jasličke dobi vrlo je bitno započeti sa govorom od rođenja. Dijete sluša i „upija” riječi iz svoje okoline. Zbog toga je djetetova okolina od iznimne važnosti. Govor započinje u krugu obitelji, a kasnije se to prenosi na socijalne interakcije sa vršnjacima. Isto tako je važno naglasiti da dijete treba neprestano poticati na govorno izražavanje (Miljak, 2009).

Svako dijete razvija govor na svoj način te ga odrasle osobe iz njegova okruženja trebaju podržati u tome. Postoje brojni načini kako potaknuti dječji govorni razvoj od najranije dobi, a neki od njih su slikovnice (primjerene dobi), govorne igre, bajke...

U nastavku ovog rada prikazat će se značajke razvoja govora i načini na koje se isti može poticati.

2. DJETETOVO OKRUŽENJE

Djetetovo okruženje se smatra najvećim poticajem za razvoj djeteta. Ono je najbolja potpora samom djetetu prilikom razvoja govora. Tu spadaju prije svega roditelji i odgojitelji, ali i vršnjaci, druge odrasle osobe i rodbina pa čak i prostorije u kojima dijete boravi tijekom dana.

Odrasle osobe iz djetetova okruženja moraju biti svjesni da je bitno govor prilagoditi djetetovim mogućnostima kako bi komunikacija bila što učinkovitija.

Često se može čuti: „Prve tri su najvažnije.“, i zaista je to tako i sa govornim razvojem. Sve počinje čak i prije samog rođenja, u majčinom trbuhu. Iako je dijete još malo, ono čuje majčin glas u trbuhu i često reagira na njega (Šego, 2009).

Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015) jaslice spadaju u neobavezni dio djetetova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Dijete u jaslice može ići od 6. mjeseca života pa nadalje. Isto tako u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015) se spominju i kompetencije koje su od velikog značaja u djetetovom životu, a među njima je i komunikacija na materinskome jeziku. Ona je bitna radi iznošenja vlastitih ideja, misli, osjećaja, potreba, iskustava i ostalog. Komunikacija na materinskom jeziku je temelj za razvoj pismenosti. Dijete uči što jezik znači za druge ljude i njegovo okruženje, pa se tako i od najranije dobi potiče socijalna interakcija.

Kuvač (2015) govori o tome kako je govorni (govorno-jezični) razvoj poseban proces i da se on razlikuje od djeteta do djeteta. Svako dijete u tom procesu ima svoje posebitosti i karakteristike.

Govor je u konstantnom razvoju, ali se ne razvija samo prilikom pričanja, već i prilikom slušanja ostalih sudionika razgovora (Velički, 2009). Zbog toga je, valja naglasiti, iznimno bitno djetetovo okruženje. Velički (2009) isto tako tvrdi da dijete postupno usvaja i usavršava elemente jezika, a to čini kako bi se prilagodilo na svijet koji ga okružuje i kako bi lakše funkcioniralo. „Osim toga, dijete bogati rječnik na različite načine – oponašanjem govora okoline, stvaranjem vlastitih jezičnih konstrukcija, odnosno na temelju iskustva i urođenih procesnih mehanizama za stvaranje govora.“ (Velički, 2009:83).

3. KOMUNIKACIJA, JEZIK I GOVOR

Komunikacija je prema svemu sudeći temelj razvoja govora i jezika, koji se razlikuju. Komunikacija predstavlja razmjenu određenih obavijesti i informacija. Ukoliko postoje nepravilnosti i odstupanja kada je riječ o komunikaciji, to se vrlo očito odražava kod djeteta jasličke dobi. (Izvor: <https://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>)

Jezik se dijeli na receptivni i ekspresivni jezik.

Receptivni se jezik definira kao shvaćanje i razumijevanje određenih jezičnih poruka koje dolaze do osobe. U receptivni se jezik ubrajaju i upute i naredbe koje se zadaju djetetu (npr.: „Donesi sa stola svoju bočicu vode.“). Što je dijete starije, moći će razumjeti zahtjevnije upute, postavljati teža pitanja i slično.

Ekspresivni jezik je mogućnost izražavanja jezikom. Odnosi se i na stvaranje riječi (od jednostavnijih ka složenijima) ili pak spajanje jednostavnih jezičnih izraza. (Izvor: <https://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>)

Sposobnost govora odnosi se na izgovor određenih glasova od kojih su sastavljene riječi kojima se koristimo. Kod govora, točnije izgovora, se mogu pojaviti razne poteškoće i nepravilnosti. Mogu se pojaviti bilo kada, ali su kod djece najučestalije i najzastupljenije. (Izvor: <https://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>)

3.1. Usvajanje govora

Usvajanje govora sastoji se od biološke predodređenosti i utjecaja okoline. Najčešće je majka ta koja može najbolje pratiti usvajanje govora svog djeteta. Ona tijekom komunikacije prati reakcije i odgovore djeteta te način na koji odgovara. Ona postavlja pitanja i očekuje neku vrstu odgovora; verbalni ili neverbalni (Blaži, 1994).

„S obzirom na vrstu pitanja pokazalo se da ona koja traže objašnjenja, zahtijevaju više nego druge vrste izraza, verbalne odgovore i pokušaje formuliranja složenijih rečenica, te to onda rezultira ranijim stvaranjem takvih rečenica.“ (Blaži, 1994:155).

Okolina prilikom razgovora s djetetom koristi različit način od onoga s odraslima. Upotrebljavaju se kraće, jednostavnije rečenice, jednostavni glagoli, poznate riječi, pauze i sporiji govor, drugačija intonacija i slično. Što je dijete starije to je opseg izgovorenih riječi odraslih osoba veći, a broj ponavljanja manji (Blaži, 1994).

Prema Vrsaljko i Paleka (2018:142) usvajanje govora vrši se kroz minimalno četiri faze:

1. "usvajanje glasovnog sustava (počinje s fiziološkim krikom odmah nakon rođenja djeteta);
2. upotrebu jezičnih oblika vlastitog jezika, tj. gramatiku;
3. sposobnost razumijevanja i priopćavanja značenja, tj. semantiku;
4. sposobnost da se upotrebom govora nešto uradi ili postigne, tj. da se komunicira."

Sve četiri faze su međusobno isprepletene.

4. RANI RAZVOJ GOVORA

a) predverbalno razdoblje

Neposredno nakon rođenja dijete se koristi zvukovima. Radi se o tzv. *fazi kričanja* u kojoj dijete plačem i krikom izražava svoje osjećaje, pa i potrebe. Najčešće je majka ta koja može prepoznati što je djetetu potrebno i kako se osjeća.

Iduća je *faza gukanja* koja ima naznake komunikacije. Naime gukanje je povezano s pozitivnim emocijama stoga tu nema dvojbe o osjećajima djeteta.

Posljednja je *faza slogovanja* i ona se povezuje sa prvim izgovaranjem riječi. Dijete u ovoj fazi uspijeva povezati i spojiti određene zvukove ili glasove (npr. ma-ma, ta-ta, pa-pa...). (Apel i Masterson, 2004)

b) dijete 3-6 mjeseci

Tijekom tih mjeseci iznimno je važno razgovarati s djecom jasnim i kratkim rečenicama. Potrebno je pokušati u potpunosti ukloniti tepanje iz govora i pridati pažnju kvalitetnom izgovoru riječi. Isto tako treba pripaziti na promjenu i primjenu pravilne intonacije prilikom govora. U toj dobi već se mogu početi primjenjivati poticaji za razvoj govora, poput pjesmica ili kratkih priča, slikovnica i drugih (Apel i Masterson, 2004).

c) dijete 6-12 mjeseci

U navedenoj dobi važno je da dijete jako puno sluša razgovore odraslih osoba iz okruženja. Kao što je već poznato, djeca najbolje uče oponašajući pa je tako slučaj i sa govorno-jezičnim razvojem. Oni slušaju i pokušavaju što bolje oponašati način kako odrasli izgovaraju određene riječi, a kasnije i rečenice. Također, bilo bi poželjno istodobno pokazivati i izgovarati riječima kako bi dijete moglo vizualno povezati riječ i recimo neki predmet (Apel i Masterson, 2004).

Tablica 1. Razvoj govora (prema Posokhova, 2008, Vrsaljko i Paleka, 2018:144)

0-3 mjeseca	plače iz različitih potreba
3-5 mjeseci	brbljanje
6 mjeseci	slogovi <i>ba, ma</i>
6-10 mjeseci	više puta ponavlja iste slogove
10 mjeseci	kombinira slogove, puno brblja
10-15 mjeseci	prva riječ sa značenjem, maše pa-pa, odmahuje glavom da-ne,
15-18 mjeseci	pokazuje 1-3 dijela tijela, 5-20 riječi, ponavlja kratke fraze npr. <i>tata papa</i>
18-24 mjeseca	može slagati prve rečenice
2,5 godine	oko 1000 riječi, imenuje stvari iz svakodnevnog života
3-4 godine	baza materinskog jezika, postavlja pitanja: <i>Zašto?, Tko?, Kada?</i> , priča kratke priče, zna osnovne boje

5. KOMUNIKACIJA S DJETETOM

„Budući da djeca počnu aktivno komunicirati prije nego što progovore, ona isprva to čine različitim neverbalnim komunikacijskim sredstvima (usmjerenost pogleda, facijalna ekspresija, geste, vokalizacija i sl.), vrlo često ih udružujući.” (Ljubešić i Capanec, 2012:38). Dijete u svojoj predverbalnoj fazi najčešće koristi metodu pokazivanja kao način komunikacije (rukom/prstom pokazuje što želi). Ta metoda prethodi razvoju verbalne komunikacije (Ljubešić i Capanec, 2012).

Kada se dijete obrati odrasloj osobi potrebno je pridati pažnju djetetu i pozorno ga slušati i promatrati. Kroz komunikaciju dijete stvara emocionalnu vezu sa svojom okolinom koja je od iznimne važnosti za daljnji razvoj. Kroz komunikaciju ono stvara privrženost i povezanost (Ljubešić).

a) dijete 1-2 godine

Prilikom komunikacije s djetetom navedene dobi treba poduprijeti njegovu želju i inicijativu za razgovorom. Rečenice koje se koriste potrebno je postupno proširivati, ali i dalje imati na umu razumljivost rečenog. Djetetu je lakše ulaziti u komunikacijske odnose s odraslim osobama s kojima je emocionalno povezan (roditelji, obitelj, odgojitelji).

Ono što treba istaknuti je osmišljavanje raznoraznih govornih igara, upotreba slikovnica, bajki, basni, brojalica, malešnica i ostalog. One su djeci zabavne i zanimljive, a u drugu ruku pomoću njih razvijaju svoje govorne vještine (Izvor: <https://www.rastimozajedno.hr/file/54/>).

b) dijete 2-3 godine

Kao što je već spomenuto, u razvoju govora kod djece najveću ulogu imaju odrasle osobe (roditelji, odgojitelji). Njihov, nazovimo ga, zadatak je pokušati u što većoj mjeri razumjeti što im djeca pokušavaju reći, ali i potruditi se isto tako razumljivo odgovarati i komunicirati s njima. Djetetu jasličke dobi je potreban dobar i kvalitetan uzor, potrebna mu je podrška. Ne smije ga se ismijavati ukoliko pogriješi, ne ponavljati za njime, već ispravno ponoviti i biti strpljiv u radu (Izvor: <https://www.rastimozajedno.hr/file/54/>).

Tablica 2. Kako dijete čuje i govori (Apel i Masterson, 2004:7)

0-3 mjeseca	-proizvodi zvukove (gugutanje) -različiti plač za različite potrebe -osmijeh kada vidi nekoga
4-6 mjeseci	-brblja zvukove koji liče na glasove govora -glasovima pokazuje radost i tugu -grglja kada se igra
7-12 mjeseci	-dulje i kraće brbljanje -glasom/govorom pridobiva pažnju -oponaša glasove iz okoline -govori jednu ili dvije riječi (jasno ili nejasno)
12-24 mjeseca	-obogaćuje svoj rječnik -pitanja i rečenice s jednom ili dvije riječi (<i>Gdje lopta?, Mama pa-pa.</i>) -spaja dvije riječi (<i>Ne spava., Da voda.</i>) -koristi suglasnike
2-3 godine	-koristi riječi za skoro sve -koristi 2-3 riječi da izrazi misli i traži nešto -osobe iz njegove okoline ga mogu razumjeti -imenuje predmete
3-4 godine	-može ispričati neki događaj u danu -osobe koje nisu u njegovoj okolini ga mogu shvatiti -slaže dulje rečenice -govor je više fluentniji

6. RAZVOJ GOVORA UZ *BABY SIGNS*

Uz verbalni razvoj govora i komunikacije tu se pojavljuje i onaj neverbalni način. Autorica Cimaš (2015) tvrdi kako dijete pravilnog razvoja može u dobi između treće i četvrte godine samostalno:

- reći puno ime i prezime
- slagati i izgovarati kratke rečenice
- koristiti se različitim glagolskim vremenima
- postavljati jednostavna pitanja.

Ista autorica spominje i očito ukazivanje poteškoća u razvoju govora:

- dijete progovara kasno
- mali broj riječi; siromašan rječnik
- usporeno pričanje
- teže razumijevanje informacija koje dobiva
- teže razumijevanje postavljenih pitanja (Cimaš, 2015).

6.1. Baby signs

Baby signs odnosno znakovni jezik za bebe su najjednostavnije rečeno znakovi/geste koje djeca jasličke dobi mogu koristiti za riječi koje još ne znaju izgovoriti. Autorica Cimaš (2015) u članku navodi kako je provedenim istraživanjem u Americi zaključeno da djeca/bebe koje koriste znakovni jezik imaju bolju i kvalitetniju podlogu za razvoj verbalne komunikacije kada nastupi vrijeme za istu.

7. POTICANJE RAZVOJA GOVORA

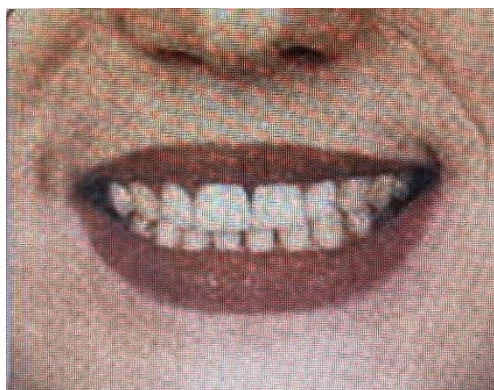
Prilikom rada sa djecom jasličke dobi potrebno je osigurati im raznovrsne poticaje uz koje će oni lakše prihvatiti razvoj govora. Svako dijete ima osobni tempo kojim se razvija, kako govor tako i socijalni, emocionalni i fizički. Ni u kojem trenutku se djecu ne smije prisiljavati na bilo kakve govorne aktivnosti iz razloga što takav način može imati upravo suprotan, odnosno negativan efekt. Ono mora biti slobodno uključiti se u aktivnosti kada želi i u kolikoj mjeri želi.

7.1. Artikulacijska gimnastika

Artikulacijska gimnastika definira se kao skup posebno osmišljenih vježbi za jačanje mišića pomoću kojih izgovaramo riječi. U pravilu se one izvode od onih jednostavnijih ka složenijima i ne bi trebale trajati duže od pet minuta dnevno (ovisi o dobnoj skupini djece) (<https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf>).

Uvodna vježba koja je primjerena jasličkoj dobnoj skupini jednostavnog je naziva *Osmijeh*. Kako navodi autorica Mladina cilj ove artikulacijske vježbe je naučiti djecu da drže usne u opuštenom položaju. Vježba bi se trebala provoditi otprilike 5-10 sekundi. Položaj usana kod ove vježbe bi trebao biti opušten, tako da se vide svi zubi.

Fotografija 1. Artikulacijska vježba *Osmijeh*

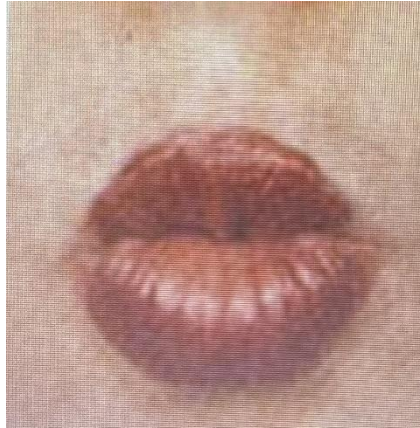

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf>

Iduća vježba je Surla. Zadatak je pomicati usne prema naprijed, također u trajanju 5-10 sekundi. Zubi se ne smiju vidjeti i trebaju biti stisnuti.

Fotografija 2. Artikulacijska vježba *Surla*

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf>

Kada se obje vježbe usavrše, izvode se naizmjenično.

U nastavku slijedi primjer jednog seta vježbi koje se mogu provoditi u jasličkoj skupini.

Mladina navodi da je ovo set vježbi koje služe za pokrete jezika i razgibavanje te pridonosi boljoj koordinaciji pokreta. Vježbe moraju imati svoj redoslijed kojeg se treba poštovati kako bi bile što učinkovitije.

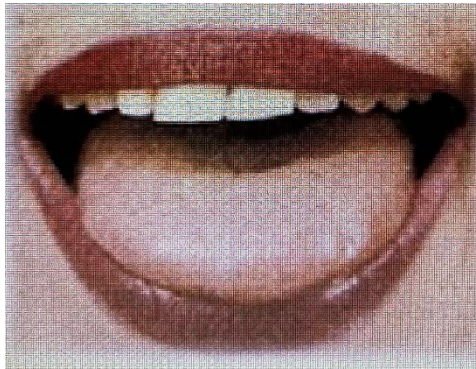
1. *Garaža*

Ova artikulacijska vježba se izvodi na način da su i gornja i donja usna u položaju osmijeha te dijete naizmjenično otvara i zatvara usta baš kao garažu. Usta se ne smiju otvarati previše te usne ne smiju prelaziti preko zubi.

2. *Potapšaj jezik*

Cilj ove vježbe je opuštanje jezika, a izvodi se tako da se jezik postavi na donju usnicu, a s gornjom usnicom se lagano dodiruje jezik i prilikom toga izgovara *pa-pa-pa*. Kao i većina vježbi izvodi se 5-10 sekundi.

Fotografija 3. Artikulacijska vježba *Potapšaj jezik*

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>

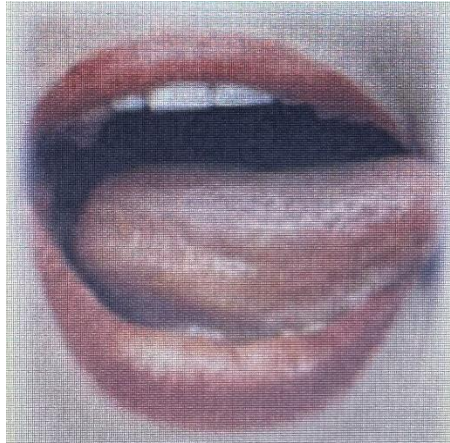
3. *Ukusan pekmez*

Naredna vježba služi ponajviše kao priprema za izgovaranje slova/glasova L i R. Kako bi se moglo reći da je vježba uspješno odrađena potrebno je otvoriti usta (ne previše) i jezikom (prednji dio) polizati gornju usnicu od vrha prema dnu. Donja čeljust se ne pomiče i bitno je pripaziti da se jezik ne miče iz strane u stranu nego upravo od vrha do dna (gore-dolje).

4. *Sat*

Cilj *Sata* je razgibavanje vrha jezika pomicanjem lijevo-desno. Treba blago otvoriti usta i vrhom jezika naizmjenično dodirivati kutove usana i to raditi ponovno 5-10 sekundi.

Fotografija 4. Artikulacijska vježba *Sat*

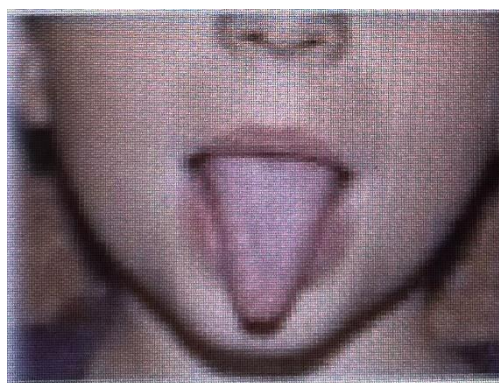

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>

5. *Iglica*

Kao što i sam naziv govori kod ove vježbe treba držati jezik u položaju da izgleda kao igla. Služi kako bi dijete naučilo držati jezik u navedenom položaju i usmjeravati vrh jezika. Usne se ne miču, kao niti jezik kada ga se postavi u pravilan položaj. Ukoliko dijete nije u mogućnosti izvesti vježbu bez pomoći može mu se staviti neki predmet ispred usana te ga ono mora jezikom dotaknuti.

Fotografija 5. Artikulacijska vježba *Iglica*

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>

6. Jezik kao palačinka-jezik kao iglica

Posljednja vježba u ovom setu se radi tako što se jezik naizmjenično postavlja široko-usko. Izvodi se polako i kontrolirano, 5-6 puta.

Fotografija 6. Artikulacijska vježba *Jezik kao palačinka-jezik kao iglica*

Izvor: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>

7.2. Govorne igre

„Igra je vrlo važna za malo dijete budući da mu pomaže naučiti nove ideje i pretvoriti ih u praksu, uklopiti se u društvo te svladati emocionalne probleme, posebno u maštovitim igrama poput igre mame i tate s lutkama.” (Šego, 2009:130; prema Britton, 2000). Autorica Šego (2009) definira govorne/jezične igre kao sve one u kojima se koristi jezik kao sredstvo. Igre koje služe za poticanje ranog razvoja govora kod djece jasličke dobi vrlo su blisko povezane s igrama slušanja, s obzirom da dijete prvo sluša, a onda razvija govor.

Šego (2009) nabroja nekoliko korisnih govornih igara:

1. Tepanje

Tepanje je korisno u ranoj dobi, ali ne onakvo kakvim ga mnogi zamišljaju. Ova igra se odnosi na izgovaranje lijepih, pozitivnih rečenica dok se bebu gleda ravno u oči. Primjer takve rečenice je: „Ti si jedna jako lijepa beba.” Dijete će najčešće reagirati na takvo tepanje i dati neku povratnu informaciju.

2. Blistaj, blistaj

Osoba stavi dijete da sjedne tako da je licem okrenuto prema njoj. Djetetu se pjeva pjesmica *Blistaj, blistaj* te prilikom izgovora posljednje riječi u stihu osoba pljesne s djetetovim rukama i povišenim tonom otpjeva tu riječ;

*Blistaj, blistaj zvijezdo **mala***

*Tko si, što si, rad bih **znala***

*Visoko gore vidim te **ja***

*Kao dragulj ti svjetlost **sja.***

*Blistaj, blistaj zvijezdo **mala***

*Tko si, što si rad bih **znala.***

3. Pjesme na različite načine

Vrlo slično prijašnjoj igri, u ovoj se pjesmice pjevaju, kao i što sam naziv kaže, na različite načine. Može se mijenjati intonacija, jasnoća, brzina i slično. Što više puta

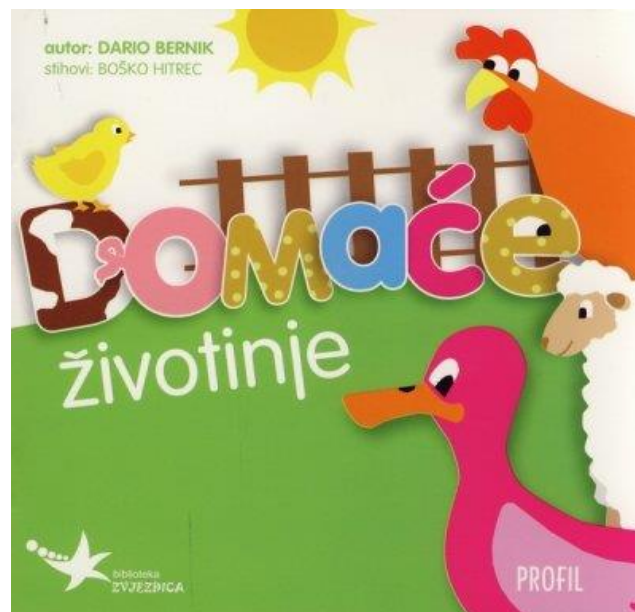
dijete čuje istu pjesmicu prije će zapamtiti istu i to će biti iznimno dobra podloga za daljnji razvoj govornog stvaralaštva.

4. Otkrivamo knjige

Djetetu jasličke dobi zanimljiva je sama struktura knjige, voli okretati stranice, voli promatrati slike... Potrebno je gotovo svakodnevno čitati bajke, basne, slikovnice, a ukoliko dijete ima već razvijen govor treba ga pustiti da samo smišlja priču na temelju slika koje vidi.

Neki od primjera kvalitetnih slikovnica za djecu jasličke dobi su (izvor: file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf) :

Domaće životinje, autora Bernik D.

Fotografija 7. Slikovnica Domaće životinje

Izvor: file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf

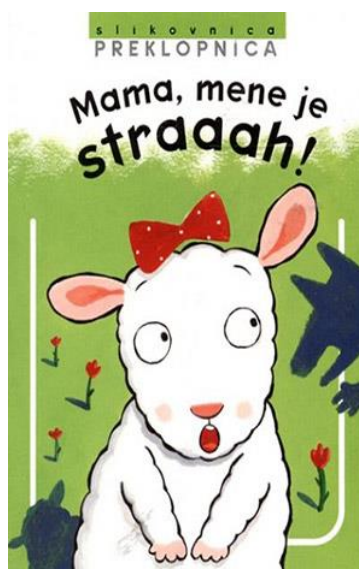
Povuci i --- otkrij! : što je unutra, autorice Mantegazza G.

Fotografija 8. Slikovnica *Povuci i --- otkrij! : što je unutra*

Izvor: file:///C:/Users/lvana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf

Mama, mene je straaah!, autorice Salemi L.

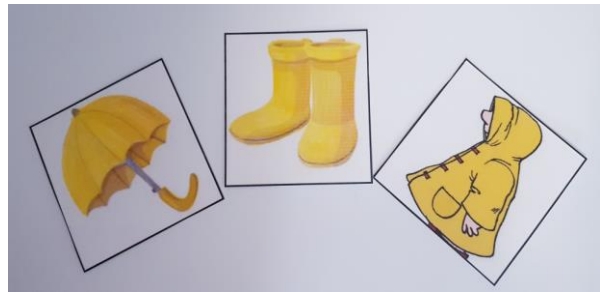

Fotografija 9. Slikovnica *Mama, mene je straaah!*

Izvor: file:///C:/Users/lvana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf

5. Imenovanje kartica

Odrasla osoba napravi nekoliko kartica s fotografijama na kojima se nalaze predmeti koje dijete svakodnevno viđa u svom okruženju. Pokaže jednu po jednu karticu i imenuje predmet koji se nalazi na istoj, nekoliko puta. Nakon toga dijete mora samo imenovati te predmete nasumičnim odabirom. Kartice moraju imati jednostavne fotografije, po mogućnosti otprije djetetu poznatih predmeta. Igra je primjerena djeci od otprilike 12 mjeseci pa nadalje (kada već zna izgovarati neke riječi).

Fotografija 10. i 11.. Primjer igre Imenovanje kartica

Izvor: <https://razvojne.org/2019/01/03/jezicne-igre-sa-slikovnim-karticama/>

6. Jahanje na koljenima odrasle osobe

Dijete sjedi u krilu odrasle osobe i jaše različitom brzinom. Šego (2009) daje primjer pjesmice koja se može izvoditi prilikom jahanja:

Điha, điha – četiri noge,

Sve četiri krute!

Điha – điha, mi idemo

Na daleke pute!

7. Posjet kazalištu

Jedna od govornih aktivnosti koju treba vrlo pomno razmotriti kada je riječ o djeci jasličke dobne skupine. Dakako, posjet će biti eventualno moguć ukoliko se radi o starijoj jasličkoj djeci. Prilikom odabira predstave treba voditi računa o primjerenosti predstave za djecu te tematici iste.

7.3. Automatizacija i diferencijacija izgovora glasova

U radu s djecom najmlađe dobi mogu se raditi i ove vježbe. Neki od primjera (Herljević, 2007) su:

- Glas S:

PSSS! PSS!

Psss! Psss!

A tko spava?

Psss! Psss!

Pas spava!

PUSA

Pusu mami,

pusu tati.

Deset sati,

idem spati.

- Glas Z:

PAZI

Pazi, zmija!

Zmije grizu,

nemoj prići blizu!

- Glas C:

ECI, PECI, PEC

Eci, peci, pec,

ja sam mali zec.

Ti si mala cica maca,

eci, peci, pec.

7.4. Slikovnice i bajke

Slikovnica je prva knjiga s kojom dijete upoznaje „svijet knjiga“. Prilikom odabira slikovnica za jaslčku dob treba pripaziti na neke od čimbenika. Prije svega, s obzirom da takva djeca još nemaju razvijenu sposobnost čitanja, slikovnice bi trebale imati samo slike/fotografije. Te slike trebaju biti vrlo jednostavne, djetetu lako razumljive. Najčešće se na slikama/fotografijama nalaze predmeti koje oni već poznaju.

Za mlađu jaslčku djecu slikovnice većinom izgledaju kao igračke, što je djeci zapravo još i veći poticaj. Za stariju jaslčku djecu slikovnice već izgledaju kao prave knjige; s debelim koricama, najčešće presvučene/obložene folijom, s kratkim tekstovima ili rimama. Ako je u skladu s godinama, slikovnica neizmjereno obogaćuje djetetov rječnik.

Bajke baš kao i slikovnice potiču rani razvoj govora. I kod njih je važno da su primjerene dobnoj skupini kako ne bi imale suprotan efekt.

8. UTJECAJ MEDIJA

Pojam medija čujemo svakodnevno i nemoguće ga je izbjeći. Zato prije svega, potrebno je definirati medije. Jurčić (2017:129) tvrdi sljedeće: „Također se definira i kao suvremeno sredstvo za prenošenje informacija. Medij je sredstvo i način iskazivanja čega, sredstvo komunikacije. Vladimir Biti smatra da se taj naziv može definirati barem na četiri načina:

- I. U fiziologijskome smislu, kad medij označava komunikacije: auditivni, vizualni, taktilni, olfaktivni te njihov međusobni odnos (intermedijalnost);
- II. U fizičkome smislu, kad mediji znače tvar pomoću koje se izražava neka nova poruka; jezik, ton i boja;
- III. U tehnologijskome značenju, u kojem medij označava sredstvo posredovanja između znakovne proizvodnje i potrošnje;
- IV. U sociološkome, u kojem je medij shvaćen kao institucijsko-organizacijski okvir komunikacije pa se govori o politici, gospodarstvu, znanosti, odgoju. Na taj se način pojam medija donekle izjednačava s pojmom diskursa. Ovo je šire, ali ipak moguće tumačenje.”

Djeca su u današnje vrijeme sve više izložena medijima koji su na svakom koraku. Tradicionalni način komunikacije polako se zamjenjuje modernim načinom (Internet komunikacijom). Prije svega takva vrsta komunikacije može značajno olakšati odnos odgojitelj-roditelj (Debeljuh A. i sur., 2019).

Teško je zapravo u potpunosti uskratiti im videoigre, filmove, serije i ostalo. Bitno je samo pravilno odabrati iste i pripaziti na količinu izloženosti, a ukoliko je sve u granicama tada mediji mogu imati pozitivne učinke i na govorno-jezični razvoj, ali i na ostala područja (Šego, 2009). „Naime kvalitetan televizijski program za djecu može pružiti govorne uzore. Tako su stručnjaci za dječji jezični razvoj, proučavajući jezik u serijama *Muppet Show*, *Ulica Sezam* i *Teletubbies* shvatili da se u njima upotrebljava govor primjeren djetetu (GUD).” (Šego, 2009:129). Šego (2009) navodi i to da se u takvim serijama pazi na sam govor i izgovor; likovi pričaju sporijim tempom, moguće nepoznate riječi se dodatno pojašnjavaju te su rečenice vrlo jednostavne. Osim razvoja govora na materinskom jeziku, medijski sadržaji mogu utjecati na razvoj i učenje govora na nekom od stranih jezika.

No osim pozitivnih tu se pojavljuju i negativni učinci. Pretjerano gledanje medijskih sadržaja može imati loše posljedice na razvoj govora kod djece jasličke, ali i starije dobi. Djeca nemaju pojam o stvarnom i „izmišljenom” svijetu medija (Šego, 2009).

Ukoliko medijski sadržaji nisu prilagođeni dječjem uzrastu, razvoj ne može biti pravilan. Prejake boje i zvukovi, brzo izmjenjivanje slika i slično djetetu previše zaokupljaju pažnju i ono se fokusira samo na to. Osim toga, svima poznata činjenica je da kod primjerice gledanja televizije ne postoji komunikacija kakvu poznajemo, već ona postaje jednosmjerna. Isto tako, prilikom gledanja televizije, uz usporen razvoj govora i predčitalačkih vještina, djeca često znaju jesti ili grickati nešto, a to je još jedan od negativnih učinaka.

9. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU GOVORA

Prije svega uloga odgojitelja je stvoriti emocionalnu vezu s djetetom u vrtiću. Ona se razvija kroz svakodnevnu interakciju odgojitelj-dijete. Baš kao i ostale odrasle osobe, odgojitelji trebaju biti kvalitetan govorni uzor.

Odgojitelj ima velik utjecaj na razvoj pa treba biti spreman slušati djecu i njihove ideje, misli i potrebe. Što je bolja međusobna komunikacija to će dijete brže i bolje razviti svoje govorne mogućnosti. Bitno je pripaziti na samu tehniku govora; brzina, jasnoća, intonacija, razumljivost, disanje.

Tijekom komunikacije važno je da je odgojitelj opušten, strpljiv i pun razumijevanja. Isto tako korisno je istodobno korištenje verbalne i neverbalne komunikacije (Kinder, 2014.; izvor: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf>).

Kako bi se govor razvio pravilno, on se mora razvijati postupno i prirodnim putem. Djecu se ne smije ni u kojem trenutku prisiljavati na govor nego pustiti da to učine sami.

„Odgajatelji i učitelji koji implementiraju Program Kreativni kurikulum imaju tri osnovne uloge u odgojno-obrazovnom procesu: promatranje djece; vođenje dječjeg procesa učenja; ocjenjivanje dječjeg procesa učenja. Ove se tri uloge međusobno smjenjuju i usporedno s njima odgajatelj/učitelj ostvaruje intenzivnu interakciju s djecom i donosi odluke kako najbolje odgovoriti na individualne i grupne potrebe djece s kojom radi.” (Milić, 2007:77).

10. ZAKLJUČAK

Kako bi razvoj ranog govora bio što pravilniji i učinkovitiji potrebno je dijete svakodnevno izlagati istom. S govorom treba započeti odmah po rođenju, pa čak i prije rođenja. Okruženje je najbitniji čimbenik stoga je bitno prilagoditi komunikaciju, jezik i govor djetetovim mogućnostima. Te tri stvari su u međusobnoj interakciji i nemoguće ih je odvojiti. Treba poticati djecu da što više ulaze u socijalne interakcije bilo sa vršnjacima ili s odraslim osobama.

Dijete puno sluša i upija i u predverbalnoj fazi koja je potrebna za daljnju socijalizaciju u društvu. Govor je jedno od najvažnijih i najspecifičnijih obilježja ljudskih bića stoga ga treba njegovati i razvijati kako u obiteljskom okruženju, tako i u ranoj i predškolskoj ustanovi. Kao osobe koje provode dio dana s djecom u jasličkoj skupini, odgojitelji su govorni modeli koji su stručno osposobljeni.

Valja istaknuti i neizostavan aspekt modernog načina života, a to je utjecaj medija. Koliko god se spominjali razlozi zašto nije dobro koristiti medije i medijske sadržaje u razvoju djeteta, oni ipak imaju značajnu ulogu u svemu tome. Kvalitetan izbor i ograničeno vrijeme provedeno koristeći medije su najvažniji čimbenici kod pravilnog razvoja govora.

Cjelokupni aktivni razvoj govora mora biti djeci zanimljiv i zabavan, stoga je mašta i kreativnost ključ svega. Slikovnice i govorne igre su možda ponajbolji izbor kojeg treba osigurati djetetu jasličke dobi. Kao poticaj za govorne igre vrlo je korisna artikulacijska gimnastika koja je djeci zabavna i interesantna, ali ujedno i smirena priprema i aktivnost.

11. LITERATURA

- Apel, K., Masterson, J. J. (2004.) *Jezik i govor – od rođenja do šeste godine*.
Lekenik: Ostvarenje
- Blaži D. (1994.) *Utjecaj okoline na razvoj govora u djece*. Defektologija, Vol.30.
(1994), 2, 153-161
- Cimaš A. (2015.) *Poticanje razvoja govora uz Baby signs*. Dijete vrtić obitelj, br.
77/78
- Debeljuh A., Kadum S., Deprato C-E. (2019.) *Communication with Parents Using
Modern Communication Media: Attitudes of Future Preschool Teachers*. TEM
Journal. Volume 8, Issue 3
- Herljević I. (2007.) *GOVOR-RITAM-POKRET; Pjesme i igre za razvoj govora:
pravilnog izgovora, bogatog rječnika, dugog pamćenja i dječje zabave*. Buševac:
Ostvarenje
- Jurčić D. (2017.) *Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj*.
Mostariensia, 21, 127-136
- Kuvač K. J. (2015.) *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim
teškoćama*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Ljubešić M., Cepanec M. (2012.) *Rana komunikacija: u čemu je tajna?*. Sveučilište u
Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za logopediju, Kabinet za ranu
komunikaciju. Logopedija, 3, 1, 2012, 35-45
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015.). Narodne
novine, broj 05/15
- Milić S. (2007.) *Razvoj kreativnog kurikuluma*. Metodički ogledi 67-82
- Miljak A. (2009.) *Življenje djece u vrtiću : novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i
organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM naklada
- Starc B., Čudina-Obradović M., Pleša A. i sur. (2004.) *Osobine i psihološki uvjeti
razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga

Šego, A. (2009.) *Utjecaj okoline na govorno - komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju*. Govor, Vol. 26 No. 2

Velički V. (2009.) *Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću*. Metodika : časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi. Vol. 10 No. 18

Velički V. (2009.) *Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću*. Metodika hrvatskoga jezika. Vol. 10 No. 1

Vrsaljko S., Paleka P. (2018.) *Pregled ranog govorno-jezičnog razvoja*. Magistra ladertina, Vol. 13 No. 1.

Mrežni izvori:

Dječji centar Logos Slavonski Brod (2013.) *Komunikacija, jezik i govor – u čemu je razlika?*. Dostupno na: <https://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/> (pristupljeno 22. kolovoza 2022.)

Kinder I. (2014.), *Uspješna komunikacija povećava samopouzdanje i samopoštovanje; Komunikacija odgojitelj – dijete*. Dostupno na: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf> (pristupljeno 24. kolovoza 2022.)

Ljubešić M., *Rana komunikacija i njezina uloga u učenju i razvoju djeteta*. Odsjek za logopediju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://pricalice.com/wp-content/uploads/2021/09/Rana-komunikacija.pdf> (pristupljeno 12. rujna 2022.)

Mladina T., *Artikulacijska gimnastika*. DV Cvrčak-Solin. Dostupno na: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf> (pristupljeno 23. kolovoza 2022.)

Mladina T., *Opće artikulacijske vježbe, 1 set vježbi*. DV Cvrčak-Solin. Dostupno na: <https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf> (pristupljeno 23. kolovoza 2022.)

TOP LISTA najkvalitetnijih slikovnica i knjiga za djecu, mladež i roditelje objavljenih u 2008. godini (2008). Dostupno na:

file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf (pristupljeno 6. rujna 2022.)

Unicef, *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Prilog 4.3.

Dostupno na: <https://www.rastimozajedno.hr/file/54/> (pristupljeno 19. kolovoza 2022.)

Prilozi:

Tablica 1. Razvoj govora (Vrsaljko i Paleka, 2018.:144; prema Posokhova, 2008.)

Tablica 2. Kako dijete čuje i govori (Apel i Masterson, 2004.:7)

Fotografija 1. Artikulacijska vježba *Osmijeh* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf>)

Fotografija 2. Artikulacijska vježba *Surla* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea1e17c092b7.pdf>)

Fotografija 3. Artikulacijska vježba *Potapšaj jezik* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>)

Fotografija 4. Artikulacijska vježba *Sat* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>)

Fotografija 5. Artikulacijska vježba *Iglica* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>)

Fotografija 6. Artikulacijska vježba *Jezik kao palačinka-jezik kao iglica* (izvor: <https://www.djecijvrtic-cvrcaksolin.hr/php/wsCommon/wsGetDocument.php?f=5ea9b6dbaf880.pdf>)

Fotografija 7. Slikovnica *Domaće životinje* (izvor: file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf)

Fotografija 8. Slikovnica *Povuci i --- otkrij! : što je unutra* (izvor: file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf)

Fotografija 9. Slikovnica *Mama, mene je straaah!* (izvor: file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Lista_dobrih_knjiga_2008.pdf)

Fotografija 10. Primjer igre *Imenovanje kartica* (izvor: <https://razvojne.org/2019/01/03/jezicne-igre-sa-slikovnim-karticama/>)

Fotografija 11. Primjer igre *Imenovanje kartica* (izvor: <https://razvojne.org/2019/01/03/jezicne-igre-sa-slikovnim-karticama/>)

12. SAŽETAK

Razvoj govora treba biti neometan i prirodan proces u djetetovom životu. Okruženje je to koje stvara dobre temelje i uvjete. Kako bi razvoj bio što učinkovitiji poticaji (govorne igre, vježbe i dr.) moraju biti osmišljeni na kreativan način.

U radu je prikazan razvoj govora po razdobljima (mjesecima i godinama) i način na koji treba komunicirati s djecom u tim razdobljima. Kao dobar početak verbalnog razdoblja spominje se korištenje *Baby signs*.

Spomenuta je i artikulacijska gimnastika i govorne igre te slikovnice i bajke koje pomažu u razvoju. Dotaknuta je i tema utjecaja medija; pozitivni i negativni učinci te naposljetku uloga i zadaća odgojitelja u cjelokupnom procesu.

Ključne riječi: govor, poticanje, okruženje, igre, uloga odgojitelja

13. SUMMARY

Speech development should be an undisturbed and natural process in a child's life. It is the environment that creates good foundations and conditions. In order for development to be as effective as possible, incentives (speech games, exercises, etc.) must be designed in a creative way.

The paper shows the development of speech by periods (months and years) and the way to communicate with children in these periods. The use of Baby signs is mentioned as a good start to the verbal period.

Articulation gymnastics and speech games, as well as picture books and fairy tales that help in development, were also mentioned. The topic of media influence was also touched upon; positive and negative effects and finally the role and task of the educator in the entire process.

Key words: speech, encouragement, environment, games, role of the educator